

การศึกษากับการวิจัย : หนทางและวิถีทาง ในการพัฒนาประเทศ

สุดาพร ลักษณะียนาวิน

ในขณะที่ประเทศไทยกำลังมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในทศวรรษสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ โลกภายนอกของประชาชนคนไทยโดยเฉพาะในเขตที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเข้าไปถึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก ในอดีตก่อนที่เราจะมีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เวลาที่เราได้ยินคำพูดว่า “ที่นี่เริ่มเจริญแล้ว” เรามักจะเข้าใจกันว่า “ที่นี่เริ่มมีคนมาอยู่เป็นบ้านเป็นเมืองแล้ว” ปัจจุบันในขณะที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เราเริ่มตระหนักว่า ความเจริญที่เรามุ่งพัฒนามาโดยตลอดกลายเป็นความเปลี่ยนแปลงภายนอก ของคน ของบ้าน ของเมือง จากเกวียน จักรยาน และรถสามล้อถีบ เราเปลี่ยนเป็นจักรยานยนต์และรถยนต์ เราเปลี่ยนความเป็นอยู่จากการอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเล็ก ๆ ที่ผู้คนเป็นญาติมิตรและรู้จักสนิทสนมกันดี มาเป็นการอยู่อาศัยในตึกกระฟ้าที่ผู้คนซึ่งอยู่ในตึกแทบจะไม่รู้จักกันเลย การสื่อสารที่เคยเป็นการสื่อสารที่ผู้สื่อสารปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนสารโดยพบเห็นหน้ากัน กลายมาเป็นการสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ที่มีมากมาย ซับซ้อน นอกจากนี้สารที่มีการสื่อกันนั้นก็แตกต่างกันทั้งทางภาษาและวัฒนธรรม ในยุคสังคมข่าวสาร เราเริ่มตระหนักว่าในหลายกรณีสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เรามุ่งพัฒนาขึ้นทางวัตถุโดยไม่ได้เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม กลายมาเป็นสารพันปัญหาที่เรามีภาระและหน้าที่ในการที่จะจัดการแก้ไข เราเริ่มตระหนักถึงการเลือกสรรเทคโนโลยีทุก ๆ ด้าน ให้มีการนำมาใช้อย่างเหมาะสม คือไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เราเริ่มตระหนักในปัญหาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจว่า การที่รายได้ประชาชาติสูงขึ้น ไม่ได้หมายความว่าประชาชนจะมีชีวิตที่อยู่ดี

มีสุขขึ้นกว่าเดิม หากการมุ่งพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจไม่คำนึงถึงการพัฒนาคนแล้ว การพัฒนานั้นย่อมนำมาซึ่งปัญหาทางสังคม เพราะสังคมก็คือองคภาวะที่เกิดจากหน่วยเล็ก ๆ ที่สำคัญที่สุด คือ คนในสังคมนั่นเอง

มีคนเป็นจำนวนมากเริ่มตระหนักว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งแต่ความเจริญทางวัตถุ เป็นการพัฒนาที่ล้มเหลว ไม่ยั่งยืน เพราะคนไม่สามารถจะอยู่ดีมีสุขได้หากโลกรอบ ๆ ตัวเต็มไปด้วยปฏิภูลวัตถุ คนเริ่มแสวงหาธรรมชาติและตระหนักในคุณค่าของการมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติมากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันคนส่วนใหญ่ก็ยังถูกพันธนาการด้วยบ่วงโซ่ของวัตถุและเงินตรา เพราะเกิดความติดยึดว่านั่นคือเครื่องแสดงความเจริญรุ่งเรืองของตนและของสังคมของตน การพัฒนาประเทศในยุคที่หมิ่นเหม่ต่อการล่มสลายของหน่วยหลัก ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย หน่วยซึ่งเป็นที่พึ่งพาของมนุษย์เวลามีทุกข์ เช่น ครอบครัว เพื่อนบ้าน โรงเรียน ชุมชน ศาสนา เหล่านี้ คงต้องมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม มีปัญหาที่จะเข้าใจ และเลือกสรรวิถีที่เหมาะสมในการพัฒนาจุดย่อย ๆ เหล่านี้ก็จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในท้ายที่สุด

การพัฒนาคนในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศกำลังเฟื่องฟู มิใช่การพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่สามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เหล่านี้ได้ แต่ต้องพัฒนาคนให้สามารถเลือกใช้เทคโนโลยี หรือสร้างเทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับสภาวะของประเทศ รวมทั้งให้มีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีนั้นเป็นสำคัญด้วย ในการนี้นอกจากความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ที่คนจำเป็นจะต้องมีในการสร้างเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นใช้เองหรือเข้าใจเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เขายังต้องมีความเข้าใจธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่อยู่รวมกันในสังคมนั้นเป็นอย่างดีอีกด้วย เพื่อช่วยให้สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีหรือสร้างเทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับสภาวะของประเทศ รวมทั้งมีการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม โลกที่มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ควรจะเป็นโลกที่นอกจากคนในสังคมโลกสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขสบายขึ้นกว่าเดิมแล้ว ที่สำคัญที่สุด คือ คนจะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสงบสุข การพัฒนาใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะต้องคำนึงถึงมนุษย์และธรรมชาติซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของโลกที่เราจะพัฒนานี้ มิเช่นนั้นเราอาจจะต้องมาตอบคำถามว่าเราพัฒนาอาวุธขึ้นมาทำไม เราพัฒนากลไกทางการตลาดที่มาทำลายคู่แข่งกันทำไม เหตุใดเราจึงต้องมีการต่อสู้ แข่งขันชิงความเป็นหนึ่งในการผลิตสินค้าอันนำมาซึ่งมลภาวะที่จะเป็นปัญหาให้คนรุ่นหลังต้องตามแก้ไม่รู้จัก คำถาม เช่น ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศในเขตร้อนเหมาะสมอย่างไรกับอุตสาหกรรม

หนักที่อาศัยเชื้อเพลิงซึ่งไม่ใช่ทรัพยากรในประเทศอุตสาหกรรมหนักยังเป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดพลังความร้อนมหาศาลซึ่งในเขตหนาวอาจแปลงให้เกิดประโยชน์โดยตรงได้ยาก แต่ในเขตร้อนต้องอาศัยทรัพยากรน้ำจำนวนมากมาทำลายพลังความร้อนซึ่งไม่เป็นที่ต้องการนี้เป็นผลให้เกิดมลภาวะทางน้ำในระยะยาว เป็นการทำลายน้ำอันเป็นแหล่งของทรัพยากรอาหารอันสำคัญของคนไทย นักพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมต้องตอบคำถามเหล่านี้ให้กระจ่างก่อนจะดำเนินโครงการใด ๆ การตัดสินใจไม่ควรอาศัยแต่ตัวเลขของเม็ดเงินในการทำ และการเอาชนะคู่แข่งในขณะนั้นเป็นที่ตั้ง เพราะถ้าทำเช่นนั้นจะเกิดการล่มสลายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันนำมาซึ่งความล่มสลายของมนุษยชาติทั้งหมด

วิถีทางในการพัฒนาคนอันเป็นหัวใจของการศึกษานั้น จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาหรือสัมมาทิฐิของคนในสังคมนั้น แทนที่จะกำหนดให้การศึกษาเป็นหนทางที่มุ่งผลิตคนมาสร้างบ้านแปลงเมือง โดยลืมคนด้วยกัน การศึกษาจะต้องมีเป้าหมายหลักที่จะช่วยพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีปัญญาและสัมมาทิฐิ คือ พัฒนาคนให้สามารถสร้างบ้านสร้างเมืองให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขยั่งยืนตลอดไป

การศึกษากับการวิจัย : วิถีทางในการพัฒนาคน

ผู้เขียนมีความเห็นว่าวิถีทางในการพัฒนาคนนั้นจะต้องอาศัยการศึกษากับการวิจัยเป็นสำคัญ โดยปกติเรามักจะมีทัศนะว่าเรื่องของการวิจัยเป็นเรื่องพิเศษที่ผู้วิเศษกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ทำได้ ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นอาจารย์นักวิจัยอยากจะบอกว่าเรื่องของการวิจัยก็คือเรื่องของการศึกษาที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ กล่าวคือ *การศึกษาและการวิจัยเป็นวิถีทางในการพัฒนาคนตลอดชั่วอายุของเขา*

ขณะนี้สังคมโลกได้พัฒนาสร้างบ้านแปลงเมืองมาจนถึงยุคสังคมข่าวสาร สังคมข่าวสารอันเกิดจากเทคโนโลยีสารสนเทศนี้เองทำให้เกิดสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้มนุษย์ติดต่อกันได้ไม่ว่าจะอยู่ในจุดใดจุดหนึ่งของเวลาหรือสถานที่ในโลกได้สร้างสภาพโลกาภิวัตน์หรือที่เรียกกันว่าโลกไร้พรมแดนขึ้น ถ้าถามว่าโลกไร้พรมแดนหมายถึงโลกโลกเดียวที่มนุษย์มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความรู้สึกนึกคิดเหมือนกันทั้งโลกหรือ เราคงตอบว่าไม่ใช่ ที่จริงคำว่าไร้พรมแดนนี้คงจะหมายถึง “ไร้พรมแดนในการสื่อสารสารสนเทศ” แต่โลกที่วานี้ก็ยังมีพรมแดนและแต่ละคนก็เริ่มตระหนักว่าหากเราไม่สร้างแดนให้ชัดเจนแล้วเราก็จะถูกกลืนหายไปในโลกไร้พรมแดนนี้ โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นสัตว์ที่รักอิสระเสรี มีปัจเจกภาพในตน และแต่ละคนก็มีพรมแดนของตน ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็

เป็นสัตว์สังคมที่อยู่กันเป็นหมู่เหล่า มีการสร้างพรหมแดนของหมู่เหล่าของตน การสร้างแดนหรือพรหมแดนนี้เกิดจากธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของมนุษย์นั่นเอง สังคมขนาดต่าง ๆ ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว วงศาคณาญาติ หมู่บ้าน ไปจนถึงระดับประเทศ ระดับภูมิภาค หรือระดับเศรษฐกิจร่วม และอื่น ๆ ต่างเกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ การสร้างแดนของมนุษย์ทั้งสิ้น หากมีโลกอื่นหรือพิภพอื่นมนุษย์ก็คงจะสร้างพรหมแดนให้เกิดขึ้นอีกตามธรรมชาติของมนุษย์

พรหมแดนระหว่างสังคมมนุษย์จะชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อมีการเปรียบเทียบกับความไม่เข้าใจกันก็จะทำให้คนเกิดความรู้สึกแปลกแยกจากกันมากขึ้นเรื่อย ๆ การศึกษาจะช่วยพัฒนาคนที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกยุคข่าวสารได้อย่างเป็นสุข ไม่รู้สึกแปลกแยกจากสังคมทุกระดับตั้งแต่สังคมระดับครอบครัวไปจนถึงสังคมโลก กล่าวคือ เป็นสุขเพราะยังคงมีปัจเจกภาพเฉพาะตน เฉพาะสังคมและวัฒนธรรม แต่ไม่รู้สึกแปลกแยกเพราะเมื่อรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ แล้ว จิตวิจยในตนจะช่วยให้เขาสามารถเข้าใจความเหมือนและความแตกต่าง อันเกิดขึ้นจากปัจเจกภาพเฉพาะตน เฉพาะสังคมและวัฒนธรรม จนสามารถสื่อสารกันในโลกยุคสังคมข่าวสารได้เป็นอย่างดี

ถ้าใช้ภาษาง่าย ๆ เราอาจกล่าวได้ว่าคนที่จะอยู่ในสังคมข่าวสารได้อย่างเป็นสุขคือคนที่รับรู้โลกได้อย่างเท่าทันโลก คือสามารถมองเห็นเหตุและปัจจัยของข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ตนได้ประสบว่าคืออะไร และเหตุเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ในทางพุทธศาสนากล่าวว่าการศึกษาก็เกิดขึ้นได้จากสัมมาทิฐิหรือการเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม และปัจจัยให้สัมมาทิฐิเกิดขึ้นมี 2 อย่างคือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ดังที่หนังสือพุทธธรรม อธิบายขยายความไว้ว่า

“1. ปรโตโฆสะ = เสียงจากผู้อื่น การโฆษณา การแนะนำชักจูงการสั่งสอน การได้เรียนรู้จากผู้อื่น (hearing or learning from others)”

2. โยนิโสมนสิการ = การทำในใจโดยแยบคาย การพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า การใช้ความคิดสืบสาวตลอดสาย การคิดอย่างมีระเบียบ การพิจารณาด้วยอุบาย การคิดแยกแยะออกดูตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยต้นเหตุอุปาทานของตนเข้าจับ (genetical reflection, critical reflection, systematic attention)”

(พระราชวรมุนี 2526, 152-153)

ในสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ หากการศึกษาอันเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา ยังมุ่งเน้นปรโตโฆสะ หรือ การแนะนำชักจูงอบรม จะเกิดปัญหาในแง่ที่ว่า สรรพความรู้ทั้งหลายทั้งปวงมีมากเหลือคณานับ จะแนะนำชักจูงอบรมอะไร และเท่าไร จึงจะจบสิ้นการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นกระบวนการในการศึกษาทั้ง 2 กระบวนการ คือ การแนะนำให้สามารถสืบสาวหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ในระดับ ปรโตโฆสะ เป็นวิธีการในการแสวงหาความรู้โดยรับรู้สาระต่าง ๆ จากผู้อื่น และ โยนิโสมนสิการ คือ การสอนให้ผู้เรียนสามารถสืบสาวหาคำตอบด้วยการคิดอย่างเป็นระเบียบด้วยตนเอง หรือ ใช้ปรโตโฆสะในการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และใช้โยนิโสมนสิการในการคิดแยกแยะและเห็นตรงตามสภาวะ ด้วยวิธีการนี้ การศึกษาจะช่วยพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่สามารถรับรู้โลกได้อย่างเท่าทันโลก คือ สามารถมองเห็นเหตุและปัจจัยของข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ตนได้รับรู้มาว่า คืออะไร เป็นอย่างไร และการมีการเป็นเช่นนั้นนี้มีสาเหตุ หรือความสัมพันธ์ของสาเหตุต่าง ๆ อย่างไร

การศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นผู้รู้จักและมีชีวิตอยู่ในสังคมชาวสารอย่างมีความสุขไม่วันไหน จะต้องใช้วิธีการที่จะช่วยพัฒนาคนที่สามารถแสวงหาคำตอบในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองและเมื่อได้คำตอบแล้วสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัยในคำตอบ อันจะทำให้แสวงหาคำตอบจากคำถามใหม่ ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นมาได้อีกไม่รู้จบ การศึกษาในลักษณะนี้คือการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยนั่นเอง คำว่าวิจัย (research) นั้น พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายไว้ 2 ประการ คือ

“(1) การสะสม, การรวบรวม (บาลี - สันสกฤต)

(2) การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา (อังกฤษ. research)”

(ราชบัณฑิตยสถาน 2525, 754)

ความหมายแรกเป็นความหมายตามตัวหนังสือซึ่งเป็นภาษาบาลี-สันสกฤต ส่วนความหมายหลังเป็นความหมายของคำซึ่งระบุมาจากภาษาอังกฤษ หากศึกษาความหมายของคำว่า “research” ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ จะพบว่ามันัยที่ไม่เหมือนกันกับภาษาไทยที่เดิยวนัก คือ ในภาษาอังกฤษ ให้ความหมายไว้ว่า

“research - careful search or investigation; systematic investigation towards increasing the sum of knowledge”

(Webster 1990, 464)

ตามความหมายในภาษาอังกฤษ การวิจัยมีความหมาย 2 ประการเช่นกัน คือความหมายแรกหมายถึง *การค้นหา และสืบเสาะอย่างถี่ถ้วน* ส่วนความหมายที่สอง หมายถึง *การสืบเสาะอย่างมีระบบเพื่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้* ความหมายของคำว่า *วิจัย* ในตัวอย่างจากพจนานุกรมทั้งสองภาษาที่ยกมานี้ แสดงความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ ส่วนความหมายในพจนานุกรมภาษาไทยที่ว่า การวิจัย คือ *การค้นหาเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา* มีนัยซึ่งเน้นเรื่อง *ข้อมูล* หรือองค์ความรู้ในระดับต้น ความหมายของคำว่าวิจัยในภาษาอังกฤษที่ว่า *การสืบเสาะอย่างมีระบบเพื่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้* ก็มีนัยที่เน้นเรื่อง *องค์ความรู้* เช่นกัน

ในทัศนะของผู้เขียนนั้น การวิจัยมิได้ทำให้เกิดคำตอบอันนำมาซึ่งความรู้ใหม่แต่ประการเดียว แต่การวิจัยยังทำให้เกิด *หนทางในการแสวงหาคำตอบ* ด้วย ดังคำกล่าวในภาษาอังกฤษว่า

“Research is not just a means to an end but it is also a means to a mean.”

ด้วยทัศนะนี้การศึกษาและการวิจัยจึงเป็นเรื่องเดียวกัน การให้การศึกษาด้วยวิธีวิจัยจึงมิใช่การให้ความรู้หรือถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนแต่ประการเดียวแต่จะต้องเป็นการชี้แนะชักจูงให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาคำตอบได้ด้วยตนเองด้วย ดังพุทธธรรมในเรื่อง *ปรโตโมสะ* และ *โยนิโสมนสิการ* อันเป็นหัวใจของการศึกษาที่น่าจะนำมาเป็นแม่บทของการศึกษาของไทย

โดยปกตินุษย์ซึ่งเป็น *สัตว์ที่มีปัญญา* นั้นจะเป็น *สัตว์ที่มีปัญหา* คือ มีความสงสัยใคร่รู้ในเรื่องราวต่าง ๆ และเต็มไปด้วยคำถามเป็นธรรมชาติ เด็กเล็ก ๆ เมื่อสามารถแสดงออกทางวาจาได้ก็จะเริ่มถามคำถามในบางกรณีก็เป็นคำถามที่ผู้ใหญ่ยังไม่เคยคิดถามมาก่อนจึงเป็นคำถามที่ผู้ใหญ่ไม่เคยตอบและอาจจะยังตอบไม่ได้ เช่น เด็กอายุ 7 ขวบถามว่า “คนมีเล็บไว้ทำไม ถ้าคนไม่ตัดเล็บเหมือนสัตว์เลี้ยงในบ้าน เล็บคนจะยาวแค่ไหน. คำถามหรือปัญหาอันเกิดจากปัญญาซึ่งเป็นธรรมชาติธรรมชาติของมนุษย์ หากได้รับการฝึกฝนให้สามารถแสวงหาคำตอบได้ด้วยตนเองแล้วมนุษย์ก็จะเป็นผู้รู้จริง ที่ว่ารู้จริงนั้นมิได้หมายความว่ารู้ข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่รู้ว่าข้อเท็จจริงที่ได้มายังมีเหตุและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อันอาจเป็นประเด็นปัญหาใหม่ได้อย่างไรอีกด้วย

การศึกษาที่จะช่วยพัฒนาสติปัญญาของคนก็คือ *การศึกษาด้วยวิธีวิจัย* นั่นเอง ในที่นี้ขอเสนอว่าคุณลักษณะอันจะเกิดขึ้นจากการศึกษาด้วยวิธีวิจัยมี 4 ประการ ตามลำดับคือ

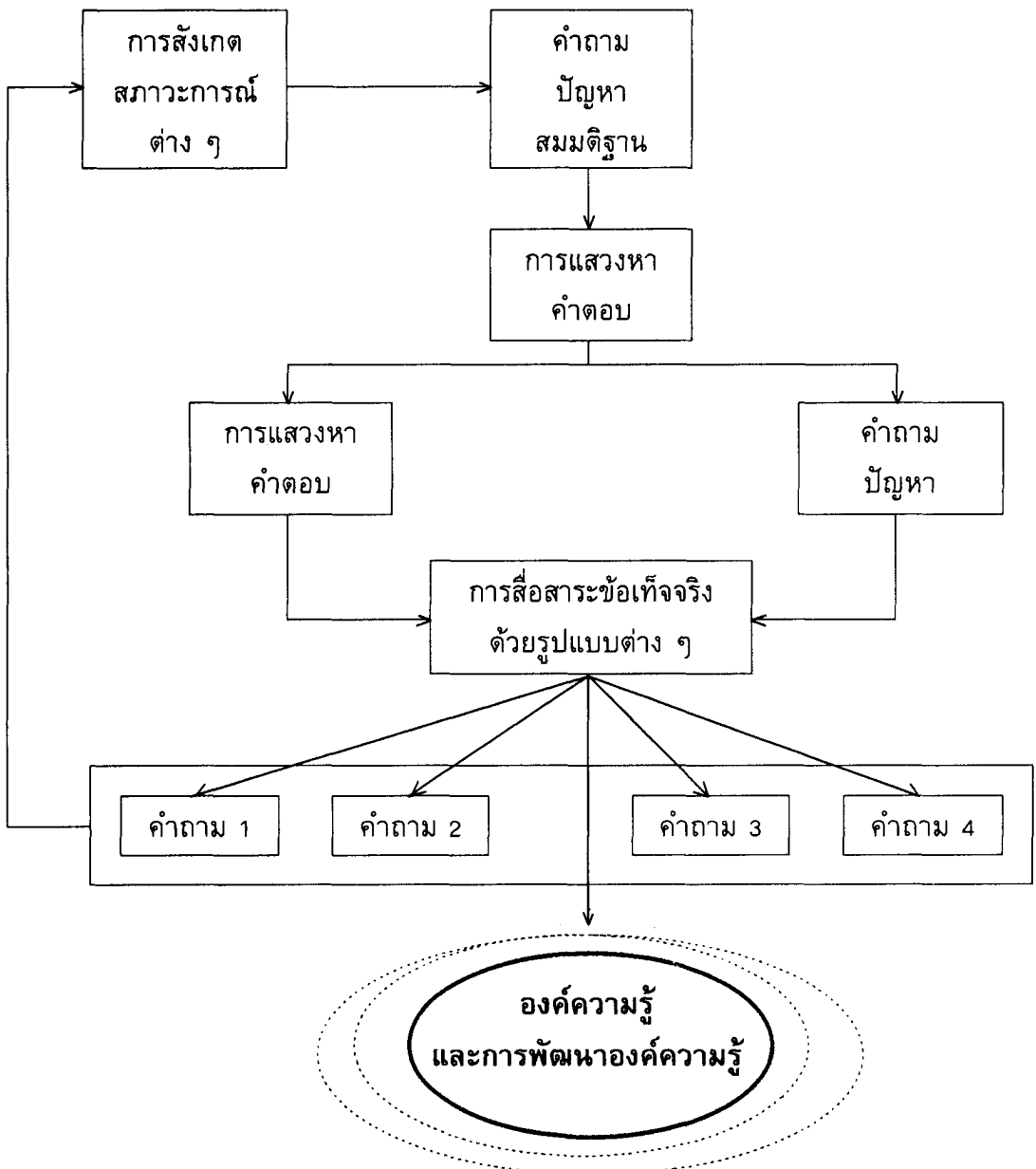
1. มีความสามารถในการสังเกต
2. มีความสามารถในการถาม

3. มีความสามารถในการแสวงหาคำตอบ

4. มีความสามารถในการตอบ คือ มีความสามารถทางภาษาในการสื่อสารข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นทราบ

เราอาจแสดงความสัมพันธ์ของคุณลักษณะทั้ง 4 ประการดังกล่าวด้วยแผนภูมิ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงความคิดเกี่ยวกับการให้ศึกษาด้วยวิธีวิจัย

การให้การศึกษาด้วยวิธีวิจัยจะช่วยพัฒนาคนอันเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของประเทศให้เป็นผู้ที่มีปัญญา มีความสามารถในการสังเกต ถาม แสวงหาคำตอบ และสื่อสารข้อเท็จจริง อันนำไปสู่องค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง มิได้ด้วยการรับรององค์ความรู้ที่ได้มีการแสวงหามาจากผู้อื่นซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้ที่เป็นคำตอบของคำถามซึ่งเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ต่างกัน

ในสังคมยุคสารสนเทศระดับโลกาภิวัตน์ หากการศึกษายังเป็นการพัฒนาคนให้รับรู้เรื่องราวหรือวิธีการต่าง ๆ แต่เพียงประการเดียว ผู้คนเหล่านี้จะเต็มไปด้วยความสับสน เพราะองค์ความรู้ที่มีการสื่อสารข้อเท็จจริงที่ได้มีการแสวงหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั่วโลกนั้น มีมวลมหาศาล หากผู้คนเหล่านี้ไม่ได้รับการฝึกฝนให้สามารถสังเกตการณ์ ตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบได้ด้วยตนเองแล้ว ก็จะทำให้เกิดความสับสนหรือกังวลใจกับสาระข้อเท็จจริงที่สามารถแสวงหามาได้ในช่วงเสี้ยววินาทีจากเทคโนโลยีสารสนเทศ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนี้หากการศึกษาไทยมุ่งการฝึกฝนให้ประชาชนไทยมีความสามารถในการสังเกตการณ์ ตั้งคำถาม แสวงหาคำตอบ และมีทักษะในการสื่อสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองแล้ว เขาก็จะเป็นผู้ที่รู้จักจริง รักความจริง และอยู่ในสังคมประเทศและสังคมโลกได้อย่างเป็นสุข ไม่สับสนหรือกังวลใจกับสาระข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มีมวลมหาศาลรอบ ๆ ตัว

ปัญหาในการจัดการศึกษาให้เป็นหนึ่งเดียวกับการวิจัย

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อตอบคำถามว่า “จะจัดการศึกษาและการวิจัยให้ส่งเสริมกันได้ *อย่างไร*” แนวความคิดของ **การศึกษาเพื่อสร้างจิตวิจัย** ที่นำเสนอนี้ คือ การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้ประชาชนเป็น **ผู้รู้จักจริง** มิใช่เป็นเพียง **ผู้รู้ข้อเท็จจริง** หากเรายังจัดการศึกษาโดยเน้นที่การถ่ายทอดองค์ความรู้ในตัวผู้สอนไปยังผู้เรียนแล้วการศึกษานั้นก็จะล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

การให้การศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางมนุษยศาสตร์อันมีเนื้อหาอันเกี่ยวกับโลกภายในของมนุษย์ หรือการศึกษาทางสังคมศาสตร์อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ตลอดจนการศึกษาทางวิทยาศาสตร์อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติและสรรพสิ่งซึ่งรวมมนุษย์ไว้ในฐานะสัตว์โลกด้วย จะต้องทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาได้รับการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของความเป็นคน คือ ได้รับการศึกษาในลักษณะบูรณาการของศาสตร์ทั้งสามเป็นพื้นฐานเบื้องต้น อันจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์รวมทั้งตนเอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอันเป็นโลกภายนอก มีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม รวมทั้งอยู่กับธรรมชาติอย่างสุขสงบและสร้างสรรค์ด้วยการศึกษาพื้นฐานที่ดี เมื่อมนุษย์ได้เรียนรู้วิชาชีพ

ต่าง ๆ ก็จะสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างอยู่ดีมีสุข เกิดสัมมาชีพหรือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ในประเทศไทยการศึกษาอย่างมีระบบ คือ การเกิดโรงเรียนที่มีการสอนวิชาต่าง ๆ นั้นมีอายุประมาณหนึ่งร้อยปีเศษเท่านั้น ก่อนหน้านั้นศูนย์กลางของการศึกษาอยู่ในวัด ในวัง และในบ้านหรือชุมชน การศึกษาในวัดและในวังจะเน้นเรื่องการรู้หนังสือและการคิดเลขเป็น (literate and numerate) การอบรมบ่มนิสัย รวมทั้งความสามารถในการเข้าสังคม และความสามารถในกิจการงานต่าง ๆ ที่เหมาะกับเพศของผู้เรียน ส่วนการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพจากคนในชุมชน ในลักษณะที่เป็นการเรียนจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาจากคนรุ่นก่อนและถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันในลักษณะมุขปาฐะ และการเป็นผู้ช่วย (apprenticeship or assistantship). ในปัจจุบันนักการศึกษาหันกลับมาสนใจวิธีการของการศึกษาแบบที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และ การศึกษาจากชุมชนกันมากขึ้น เพราะเราเริ่มตระหนักว่าการศึกษาในระบบที่ได้พัฒนากันมาเป็นเวลานานแล้วนั้น เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นที่การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน มากกว่าการพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การวัดและประเมินผลผู้เรียนส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นเรื่องความรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ อาจเป็นเพราะสามารถจัดกิจกรรม และสร้างข้อสอบที่จะวัดว่าผู้เรียนรู้อะไรจริงต่าง ๆ หรือไม่ ได้ง่ายกว่าการสร้างข้อสอบที่จะวัดว่าผู้เรียนมีวิธีการในการแสวงหาความรู้ที่ดีหรือไม่อย่างไร

อาจกล่าวได้ว่าสภาพของสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่ผู้คนต่างดิ้นรนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกภายนอกที่สับสนวุ่นวาย การศึกษาที่จะช่วยสร้างจิตกุศลและจิตวิจยเริ่มทำได้ยากขึ้น นักการศึกษาต้องอาศัยอุปมาต่าง ๆ ในการให้การศึกษา มีการพัฒนาสื่อประเภทต่าง ๆ ที่จะช่วยกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตนเอง ปัญหาใหญ่ที่ตามมาก็คือ การตรวจสอบและประเมินคุณภาพของสื่อนั้นว่ามีความถูกต้องในแง่ของเนื้อหาความรู้ และมีวิธีการที่จะช่วยสร้างจิตกุศลและจิตวิจยให้ผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

หากเราย้อนรอยการศึกษา และกลับมาพิจารณาหน้าที่ของการศึกษาให้ถ่องแท้ว่า การศึกษาคือหนทางในการพัฒนาคน ให้เป็นและอยู่ในประชาคมของตนหรือในประชาคมโลก ได้อย่างอยู่ดีมีสุข การศึกษานั้นอาจมีรูปแบบอันหลากหลายทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และต้องเป็นการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีจิตกุศลและจิตวิจย คือ เป็นผู้ดี ผู้รู้ และผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ นอกจากนี้คนในสังคมจะต้องตระหนักว่าตนมีบทบาทของการเป็นผู้ให้การศึกษาแก่คนอื่น ๆ ในสังคมด้วยความมุ่งมั่นที่จะให้การศึกษาได้ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้การศึกษาโดยอาชีพ คือ เป็นครูอาจารย์ของการศึกษาในระบบ หรือเป็นผู้ให้การ

ศึกษานอกระบบในระดับสังคมต่าง ๆ เช่น เป็น พ่อ แม่ พี่ น้อง หรือ เครือญาติของสังคม ครอบครัว ผู้ให้การศึกษาคือเป็นสื่อมวลชน หรือผู้ผลิตสื่อ รวมทั้งบุคคลในวงการต่าง ๆ ที่เป็นบุคคลของประชาชน (public figures) เช่น ผู้บริหารประเทศ นักการเมือง นักวิชาการ ดารา นักแสดง นักกีฬา และอื่น ๆ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2535 ในสมัยที่ ฯพณฯ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีจุดประสงค์ของการตั้งหน่วยงานที่เห็นได้ชัดจากการให้คำนิยามของคำว่า **วิจัย** ไว้ว่า

“การวิจัย หมายความว่า การค้นคว้าโดยการทดลอง สำรวจ หรือ การศึกษาตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูล ความรู้ รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการต่าง ๆ อันจะสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม วิชาการ หรือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป”

(เอกสารสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2535)

นิยามของการวิจัยนี้ เน้นการวิจัยทั้งในแง่ของ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกระบวนการในการพัฒนา ทั้งใน เชิงเศรษฐกิจ สังคม และ วิชาการ คือ เน้นทั้ง ผล (ends) และหนทาง (means) ของการวิจัย

หากเราศึกษาโครงการต่าง ๆ ที่ สกว. จัดทำขึ้นก็จะเห็นความพยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยทั้งที่มุ่ง **ผล** และ **หนทาง** การให้ทุนสนับสนุนแก่นักวิจัยระดับผู้นำด้วยจำนวนทุนมหาศาล โดยมุ่งหวังที่จะให้นักวิจัยเหล่านี้มาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดนักวิจัยในระดับจิตวิญญาณ เป็นความพยายามที่อาจมีช่องว่างที่กว้างมากเกินไป คือ เป็นการสนับสนุน “นักวิจัยระดับชาติ” ซึ่งมีจำนวนน้อยนิด ให้ทำงานที่กว้างใหญ่มหาศาล คือ “การสร้างนักวิจัยให้กับประเทศ” คงจะเป็นไปได้ยาก

การสร้างจิตวิจัยในการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในและนอกระบบให้ได้ผลดีและรวดเร็วจะต้องอาศัยครู อาจารย์ และผู้ให้การศึกษแก่คนทั่วไปนอกระบบโรงเรียนด้วย เกณฑ์ในการส่งเสริมบุคคลเหล่านี้ให้ร่วมกันช่วยสร้างจิตวิจัย คงจะต้องพิจารณาว่าบุคคลเหล่านี้ได้มีส่วนในการให้การศึกษาคือจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของคน คือ **การศึกษาด้วยวิธีวิจัย** หรือไม่ อย่างไร เขามีคุณสมบัติทั้ง 4 ประการ ของ นักวิจัยที่ดี คือ มีความสามารถในการสังเกต ความสามารถในการถาม ความสามารถในการแสวงหาคำตอบ และความสามารถในการตอบ คือ

มีความสามารถทางภาษาในการสื่อสารข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นทราบในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งมีวิธีการที่จะช่วยให้ผู้อื่นมีคุณสมบัติของนักวิจัยที่ดีดังกล่าวมาแล้ว หรือไม่ อย่างไร

การวัดความสามารถเหล่านี้ ในบางครั้งไม่อาจวัดได้จากบทความวิจัยที่ดีพิมพ์ในวารสารต่างประเทศเป็นสำคัญ มีนักวิจัย รวมทั้ง ครู อาจารย์เป็นจำนวนมากที่มีส่วนในการส่งเสริมให้การวิจัยและการศึกษาพัฒนาไปร่วมกัน การส่งเสริมนักวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้สามารถจัดสัมมนาเสนอผลงานวิจัย การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนิสิตนักวิจัยระหว่างสถาบัน การจัดอภิปรายหรือการเสวนาทางวิชาการในหัวข้อต่าง ๆ ให้กับ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระดับต่าง ๆ จะช่วยทำให้เกิดการสังเกต การถาม และการแสวงหาคำตอบได้ดี ในกลุ่มนักวิจัยทางวิทยาศาสตร์ นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้ว การส่งเสริมอาจทำในรูปของห้องปฏิบัติการวิจัยที่เป็นเลิศในสาขาต่าง ๆ โดยให้ทุนแก่นักเรียน นักศึกษาที่ได้เลือกสรรมาแล้วว่าเป็นผู้มีความสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นนักวิจัยที่ดีได้ในสาขานั้น ๆ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการวิจัยมาระดับหนึ่ง และมีโครงการวิจัยที่ต้องการทำต่อเนื่องอย่างชัดเจน ให้ได้มีโอกาสมาทำงานร่วมกับนักวิจัยในห้องปฏิบัติการนั้น ๆ สำนักงานกองทุนการวิจัยคงจะต้องดำเนินการระดมความคิดในการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาจิตวิจัยในการศึกษาทุกระดับ และด้วยรูปแบบที่หลากหลายก่อนที่ทั้งประเทศจะถูกพัดพาไปคนละทิศละทางด้วยพายุของสารสนเทศที่โหมกระหน่ำให้คนไทยกลายเป็นนักบริโภคนิยมสารสนเทศผู้สับสนอยู่ทุกวินาทีในขณะนี้